

Мери Шели
Преображење и друге приче

Превео

МИЛАН МИЛЕТИЋ

Букефал | 2021

Сан

Време кад се догађа ова мала легенда, коју треба испричати, пада на почетак владавине Анрија IV од Француске, чији су долазак на престо и преобраћење, док су донели мир краљевству на чији се престо он попео, били недовољни за исцељење дубоких рана које су једне другима нанеле супротстављене стране. Личне заваде и сећање на фаталне озледе опстајале су између овог часа привидно уједињених; и често су се руке, које су стискале једна другу наизглед пријатељским стиском, нехотице, кад би стисак попустио, хватале за балчак мача, као што се вешт беседник хвата за своје страсти пре него за срдачне речи, које само што су му сишле с усана. Многи од ватренијих католика повукли су се у своје удаљене провинције и, док су у повучености крили своје незадовољство које их је изједало, не мање жудно чезнули су за даном кад ће смети да га покажу отворено. У великом и утврђеном замку, подигнутом на кршевитом обронку који се издиже изнад Лоаре, недалеко од града Нанта, живела је последња из своје лозе и наследница породичног иметка, млада и лепа грофица Де Вилнев.

Она је претходну годину провела у потпуној самоћи у свом повученом стану; а жалост у којој је живела због оца и двојице браће, жртава грађанских ратова, била је прикладан и ваљан разлог за то што се није појављивала на двору и није учествовала у светковинама. Али грофица-сироче наследила је изванредно име и простране поседе; и ускоро јој је указано на то да краљ, њен заштитник, жели да тај иметак, заједно са својим поседима, подари неком племићу, чије га порекло и подухвати препоручују за такав дар. Констанс је, у одговор, исказала своју намеру да се придржава завета, и повуче се у манастир. Краљ је ревностно и одлучно забранио такав чин, верујући да је таква идеја последица преосетљивости од изнурености тугом, и уздајући се у наду да ће се, после извесног времена, истински дух младости пробити кроз овај облак.

Прошла је година и грофица је и даље истрајавала; и на крају је Анри, невољно, како би спровео принуду – жељан, такође, да и сам испита мотиве који су једну тако лепу, младу и благодетима богатства обасуту жену, навели да се сама закопа у манастир – објавио своју намеру, сад кад је време њене жалости прошло, да је посети у њеном замку; и ако са собом не донесе, изјављивао је монарх, подстрек довољан да промени њен наум, даће свој пристанак да га она спроведе у дело.

Многе је тужне сате Констанс провела – многе дане у сузама, и многе ноћи у немиру пуном јада. Затворила је врата свим својим посетиоцима; и, попут

лејди Оливије у *Дванаесѝој ноћи*¹, заветовала се на самоћу и јецаје. Сама себи господарица, она је лако прекинула молбе и приговоре потчињених, и неговала сопствену жалост као да је била ствар коју је волела. Ипак, била је исувише оштра, исувише огорчена, исувише плаховита да би била омиљени гост. У ствари се Констанс, млада, страсна и живахна, тукла с тим, борила и жудела да се тога отараси; али све што је било радосно по себи, или лепо по спољашности, само је служило да се туга обнови; и она је терет сопствене туге најприкладније подупирала стрпљењем, кад се, повлађујући му, тај терет опирао али је није мучио.

Констанс изађе из замка да се прошета околним пределима. Поред високих и пространих одаја свог стана, какве су оне и биле, она се осећала затвореном унутар њихових зидова, испод њихових назубљених кровова. Простране висоравни и древне шуме, које су, за њу, биле повезане са сваком драгом успоменом из њеног живота, мамиле су је да проводи сате и дане испод њихових заклона од лишћа. Кретање и промена, које не престају да делују, док се ветар провлачи кроз грање, или сунце на свом путу просипа своје зраке кроз њих, доносили су јој утеху и извлачили из те дубоке туге која јој је, под кровом њеног замка, обавијала срце тако непопустљивим болом.

Постојало је једно место на ободу густо пошумљеног парка, скровито место, одакле је могла да распозна предео који се пружао с друге стране, а које је

¹ Комедија Вилијама Шекспира из 1601. или 1602. године.

и само ипак било густо начичкано сеновитим дрвећем – место од којег се удаљила, а куда су ипак, несвесно, њени кораци вечно грабили, и где је опет, по двадесети пут тог дана, несвесно пронашла себе. Села је на травнато тле и сетно посматрала цвеће које је сама посадила да украси зелени кутак – који је за њу био храм успомена и љубави. Држала је краљево писмо, које је за њу представљало повод толиком очајању. Утученост јој је прекрила лице, а њена нежна душа питала је судбину због чега, онако млада, незаштићена и заборављена, треба да се рве с овим новим обликом проклетства.

„Ја само тражим“, помисли она, „да живим у дворама свог оца – на месту које је тако саобразно мојој младости – да честим сузама заливам гробове оних које сам волела; а да овде, у овим шумама, где сам доживела онако сулуд сан о срећи, заувек оплакујем сахрану Наде!“

Шуштање грања у тај час допре јој до увета – њено срце залупа јаче – све се поново утиша.

„Блесава девојко!“ промрмља она напола чујно; „обмана твоје сопствене узавреле маште: овде смо се срили; и, седећи овде, очекивала сам, а звуци попут ових, најављивали су његов мио долазак; и тако сад сваки кунић, док се комеша, и свака птица, док даје живот тишини, говоре о њему. О, Гаспаре! – ти, који си некад био мој – никад ти се више ово драго место неће обрадовати – никад више!“

Поново жбуње зашушта и у шипражју се зачуше кораци. Она устаде; срце јој залупа јаче; мора да је то

она луцкаста Манон, с њеним упорним преклињањима да се врати. Али кораци су били снажнији и спорији него што би то били кораци њене служавке; и, у тај час, излазећи из сенке, она и више него јасно препозна незваног госта. Њен први импулс био је да побегне: али да га још једном види – да чује његов глас – да још једном, пре него што изговори вечне заклетве између њих, стане поред и схвати да огромна провалија, коју је отворила раздвојеност, не може да науди мртвима, и да може да ублажи кобну тугу од које су јој образи тако бледи.

А у том тренутку он је стајао испред ње, исти онај вољени с којим је изменила завете верности. Он је, као и она, изгледао тужно; и она није могла да се одупре молећивом погледу који ју је преклињао да остане још тренутак.

„Долазим, госпођо“, рече млади витез, „без наде да променим вашу непопустљиву вољу. Долазим само да вас видим још једном и да вам упутим поздраве пре него што пођем у Свету земљу. Долазим да вас замолим да се не затворите у мрачни манастир како бисте избегли човека мрског попут мене – човека кога више нећете видети. Било да поживим, било да умрем, Француска и ја растајемо се заувек!“

„То би било застрашујуће, кад би било истина“, рече Констанс, „али краљ Анри никад се не би тек тако одрекао свог омиљеног витеза. Престо који сте помогли да се уздигне, ипак ћете и даље чувати. Да, ако сам икад имала власт над вашим мислима, не идите у Палестину!“

„Једна реч с ваше стране могла би да ме задржи – један осмех – Констанс“ – и млади љубавник клекну испред ње; али њено окрутније опхођење опозва извесна слика, некад тако драга и пријатна, а овог часа тако чудновата и тако недопуштена.

„Не задржавајте се више овде!“ рече она. „Никакв осмех, никаква реч с моје стране никад више неће бити ваше. Због чега сте овде – овде, где духови умрлих тумарају и потражују ове сенке као нешто своје, проклињући неверну девојку јер допушта њиховом убици да скрнави њихово свето одмориште?“

„Кад је љубав била у повоју и кад сте били љубазни“, узврати витез, „показали сте ме како да газим стазама ових шума до овог драгог места, на којем сте ме чекали, места на којем сте се једном заклели да ћете бити моји – и то под ових прастарим стаблима.“

„Тежак је био грех“, рече Констанс, „отворити очеве капије сину његовог непријатеља, и скупо је плаћен!“

Млади витез прикупљао је храброст док је она говорила; ипак, није се усуђивао ни да се помери, да се она, која је сваког тренутка изгледала спремна да побегне, не би пренула из свог тренутног спокојства, него благо узврати: „Били су то срећни дани, Констанс, пуни страха и велике радости, кад ме је вече довело вама на ноге; и док су мржња и освета били као оно што обавија онај страшни замак, тако је овај цветни шумарак под сјајем звезда био светилиште љубави.“

„Срећни? – бедни су то били дани!“ узврати Констанс; „кад сам уображавала да добро може да се јави

из занемаривања дужности, и да ће непокорност до-
бити награду од Бога. Не говорите о љубави, Гаспаре!
– море крви раздваја нас заувек! Не прилазите ми!
Мртви и вољени овог часа стоје између нас: њихове
бледе сенке опомињу ме на мој грех, и забрањују ми
да слушах њиховог убицу.“

„То ја нисам!“ узвикну младић. „Погледајте, Кон-
станс, ми смо последњи из наше лозе. Смрт је била
окрутна према нама, и ми смо сами. Није било тако
кад смо се заволили – кад је родитељ мој, рођак, брат,
да, моја рођена мајка, бацила клетве на кућу Вилнев;
и упркос свему ја сам благословио ту љубав. Видео
сам вас, љубљена моја, и благословио. Бог мира по-
садио је љубав у наша срца, и у потаји смо се састаја-
ли у многе летње ноћи у доловима обасјаним месе-
чином; а кад би пукла светлост дана, у овај сладак
кутак склањали смо се да умакнемо од њене потраге;
и овде, баш овде, где сад понизно клечим, обоје смо
клучали и изговарали заклетве. Зар да их развргнемо?“

Констанс зајеца док је њен љубавник призивао
слике срећнијих времена. „Никад“, узвикну она, „о,
никад! Ви схватате, или ћете ускоро схватити, Гаспа-
ре, уверења и разлоге оне која се одважила да не буде
ваша. Зар је на нама било да говоримо о љубави и
срећи, кад су рат, и мржња, и крв беснели свуда уна-
около? Пролазно цвеће које су наше младалачке руке
посуле, згажено је у језивом сусрету са смртним не-
пријатељем. Од руке вашег оца мој је отац скончао; и
од мале је користи знати – као што се мој брат закли-
њао, а ви порицали – да ли је ваша рука имала удела

у том ударцу који га је докрајчио или није. Борио се на страни оних од којих је страдао. Не говорите – ниједну реч: безбожно је, према мртвима који се нису смирили, да слушају ваше речи. Одлазите, Гаспаре; заборавите ме. Под витешким и храбрим Анријем, ваше напредовање може да буде дивно; и нека лепа девојка слушаће, као ја некад, ваше завете, и они ће је усрећити. Збогом! Нек вас Богородица благослови! У својој ћелији и свом манастиру нећу заборавити на најузвишеније хришћанско учење – да се молим за своје непријатеље. Гаспаре, збогом!“

Она хитро склизну из цветног шумарка: брзим корацима пређе пропланак и угледа замак. Кад се најзад нашла у самоћи свог стана, из ње провали туга која јој је раздирала нежне груди као бура; јер за њу је најгора била она туга која каља радости из прошлости, заустављајући се на сећању на срећу, и повезујући љубав и умишљену кривицу у таквом језивом друштву као што је било друштво оног тиранина, кад је живог човека везао за леш. Изненада јој севну мисао. У почетку је она одбаци као детињасту и празноверну; али не успе да је се отресе. Она на брзину позва своју слушкињу. „Манон“, рече она, „јеси ли икад спавала у постељи Свете Катарине?“

Манон се прекрсти. „Боже сачувај! Нико никад није тамо спавао, откако сам се родила, осим две: једна је пала у Лоару и удавила се; друга је само погледала у ту постељу и отишла кући без речи. То је одвратно место; и ако посвећеник не води побожан и узоран

живот, гром ће је спалити оног тренутка кад положи главу на свети камен!“

Констанс се такође прекрсти. „Што се наших живота тиче, ту су само наш Господ и благословени свеци, у које свако од нас може да се узда у погледу праведности. Сутра увече спаваћу у тој постели!“

„Благо Боже, милостива! А краљ стиже сутра.“

„Тим пре ми је потребно да знам. Није могуће да тако интензивна туга опстаје у било чијем срцу, а да лек не може да се нађе. Надам се да ћу донети мир нашим кућама; и ако за мене буде венац од трња, Небо ће ме водити. Сутра увече лећи ћу у постељу Свете Катарине; и ако, како сам чула, светитељка благоизволи да поведе своје приврженике у сновима, она ће ме водити; и, верујући да поступах сходно налозима Неба, осећаћу се препуштена чак и оном најгорем.“

Краљ је био на путу из Париза у Нант, и те ноћи спавао је у замку удаљеном свега неколико миља. Уочи зоре, младог витеза уведоше у његову одају. Витез је имао озбиљан, не, имао је снужден изглед; и све оно лепо на његовом лицу и рукама изгледало је изнурено и испијено. Стајао је ћутке испред Анрија, који, окретан и весео, упери своје живахне плаве очи у свог госта, говорећи благо: „Дакле, мислиш да је несаломива, Гаспаре?“

„Мислим да је приврженик нашег обостраног јада. Авај! господару мој, није, верујте ми, последњи од мојих јада то што Констанс жртвује сопствену срећу кад уништава моју.“

Садржај

Сан	7
Невидљива девојка	29
Преображење	51
Смртни бесмртник	79
Ходочасници	101